

het varken

A close-up photograph of a small piglet with pink skin and black spots. The piglet is lying on its side on a dark brown, textured wooden surface. Its large, upright ears are prominent. The background consists of a metal wire mesh fence and vertical wooden planks. The overall lighting is soft and natural.

als hobbydier

Wist u dat:

Varkens echte slaapkoppen zijn? Zo'n twintig uur per dag zijn ze in diepe rust of liggen ze gewoon maar wat te luieren.

Varkens wel 26 verschillende geluiden kunnen produceren waarmee ze hun gevoelens uitdrukken en met elkaar communiceren?

Een varken een zeer sociaal dier is, dat graag in een groep leeft? Zo'n groep noemen ze een rotte.

Inleiding

Varkens zijn van oudsher in gezelschap van de mens. Wereldwijd komen varkens in kleine dorpsgemeenschappen voor als scharreldieren, bestemd voor de slacht. Of ze worden gehouden in varkenskotten, net zo lang totdat ze vet genoeg zijn om opgegeten te worden. In Nederland hadden de meeste boeren en ook veel burgers vroeger altijd wel een paar varkens.

In de loop van de 20e eeuw is de varkenshouderij verregaand geïndustrialiseerd. Boeren met melkvee of pluimvee, die er nog een paar varkens bij houden, zijn sinds de varkenspestuitbraak in 1997 vanwege de regelgeving voor varkens vrijwel verdwenen. Wel komen er steeds meer hobbyisten die varkens houden als gezelschapsdier. Zo zijn er tussen de 2000 tot 4000 hobbyvarkens. Vietnamese hangbuikzwijnen komen het meeste voor. Maar daarnaast zijn er ook zeldzame rassen die voor de hobby worden gehouden, zoals de Kune Kune varkens, de Bonte Bentheimer, het Göttinger varken, de Iberico en het Mangalitzta varken. Varkens zijn doorgaans zeer aanhankelijk en zindelijk. Ze hebben een soortgenoot als gezelschap nodig en bovendien flink wat ruimte om voldoende te kunnen bewegen en hun natuurlijke gedrag te kunnen uitleven. Bij een goede voeding in combinatie met voldoende beweging, aandacht voor de gezondheid, een goede verzorging en een droge en tochtvrije stal kunnen varkens heel lang gezond blijven.

Domesticatie

De varkens die wij kennen stammen af van één van de dertien soorten wilde zwijnen (*Sus Scrofa*). De oorsprong van de *Sus Scrofa* moeten we zoeken in Eurazië en Noord-Afrika. Uit dit zwijn zijn zeven Europese en zeventien Aziatische ondersoorten voortgekomen. Het Nederlandse wilde zwijn behoort tot de

ondersoort *Sus Scrofa Scrofa*.

Varkens zijn ongeveer acht- tot negenduizend jaar geleden gedomesticeerd in het Midden-Oosten, Zuidoost Azië en het Verre Oosten. Tussen 5000 en 4000 voor Chr. kwam het varken in Nederland. Wereldwijd zijn er ongeveer driehonderd gedomesticeerde varkensrassen, waaronder de Yorkshire, Duroc en het Landvarken. In Nederland is het oorspronkelijke landvarken uitgestorven.

Natuurlijk gedrag

Varkens zijn sociale en gevoelige dieren. Ze kennen en herkennen 26 verschillende geluiden, waarmee ze signalen afgeven.

Ergernis, tegenzin, welbehagen, honger, woede, pijn, stress – een varken drukt het allemaal uit. Vooral reuk en gehoor zijn goed ontwikkeld. Ze kunnen wat betreft gehoor, reuk, slimheid en geheugen wedijveren met honden. Binnen de groep, de rotte, wordt de rangorde bepaald door de leeftijd. Varkens van dezelfde leeftijd bepalen hun onderlinge rangorde door te vechten.

Ze zeggen wel eens: zo lui als een varken. Dat blijkt nog te kloppen ook. Een varken ligt maar liefst tachtig procent van de

tijd niets te doen. Een varken wil veel rusten, het liefst in het gezelschap van andere varkens. Want een varken alleen: dat kan absoluut niet, tenzij het gaat om een volwassen beer. Behalve rust en niet alleen zijn, wil een varken onbeperkt kunnen eten en drinken (daaraan besteden ze overigens maar twintig minuten verdeeld over de dag). Zo'n vier uur per dag wil het varken samen met soortgenoten de omgeving verkennen, spelen en wroeten. Voor mesten en urineren wil het varken een aparte plek. Ook willen varkens een veilige omgeving waar het niet te warm en niet te koud is, ze willen zichzelf kunnen verzorgen, niet ziek zijn en voldoende beweging hebben.

Modderbad

In de zomer nemen varkens graag een modderbad om af te koelen. Varkens zijn namelijk slecht in staat hun eigen lichaamstemperatuur te regelen. Ze hebben geen zweetklieren. Bij hoge buitentemperaturen kunnen varkens het al gauw te warm krijgen. Hun geringe haarbedekking maakt ze bovendien extra gevoelig voor zonnebrand. Door te zoelen in het modderbad raken ze hun lichaamswarmte weer kwijt. Ook geeft de modder bescherming tegen parasieten.

Wroeten

Varkens gebruiken hun neus om de grond om te woelen, op zoek naar wormen, insecten en ander eetbaar spul: gras, wortels, knollen, zaden, fruit en bessen. De wroetschijf van het varken is gevoelig, maar ook sterk. Een mooie grasmat is binnen de kortste keren omgeploegd. Onder semi-natuurlijke omstandigheden zullen varkens, die gevoerd worden met brokken, toch nog zeventig procent van hun actieve tijd spenderen aan wroeten, grazen en scharrelen. In stallen zie je dat varkens dit gedrag uiten door te spelen met strooisel of zogenaamde varkensspeeltjes.

Voortplanting

Tamme zeugen zijn om de drie weken bronstig. Als een zeug berig is vertoont ze de zgn. sta-reflex. De bronst duurt 1 tot 3 dagen. Door de specifieke geuren die ze afscheidt, komt de eenzame wilde beer naar haar toe. Hoe meer hij stinkt, schuimbekt en kwijlt, hoe beter het is. Tocht en een te lage of te hoge temperatuur is niet bevorderlijk voor de berigheid. Wel

bevorderlijk is licht, evenals goede voeding. De paring duurt, vergeleken met die van andere hoefdieren, lang: tot wel 25 a 30 minuten (inclusief voorspel). Als de zeug gedekt is, komen er na 3 maanden, 3 weken en 3 dagen biggen. Wilde zwijnen zonderen zich af van de rotte en werpen hun "frislingen" in een speciaal daarvoor gebouwd nest. Oudere zeugen werpen vier tot zeven "frislingen". Bij gedomesticeerde varkens zijn de worpen in omvang sterk toegenomen tot zelfs meer dan 15 biggen. Hobbyvarkens werpen tussen de vier en veertien biggen. Ook de gedomesticeerde zeug moet de mogelijkheid hebben een nest te bouwen. De geboorte duurt doorgaans drie tot vier uur.

Van jong tot volwassen dier

De biggen zoeken na de geboorte al gauw een eigen tepel. De positie van de tepel stemt niet altijd overeen met de rangorde binnen de toom. De zeug blijft een dag of tien met haar biggen in het nest. Daarna keert ze terug naar de groep. Als de biggen drie weken oud zijn, hebben ze niet meer genoeg aan de melk van de moeder en moeten ze worden bijgevoerd. Biggen hebben veel behoefte aan spelen. Het helpt ze een onderlinge band op te bouwen. De meeste beertjes uit de bio-industrie worden al op jonge leeftijd gecastreerd. Dit om eventuele berenlucht in het varkensvlees te voorkomen. Ook hobbyberen worden vaak gecastreerd. Zo kunnen ze wat makkelijker gehouden worden samen met zeugen, zonder ongewenste nakomelingen. Volwassen beren kunnen flink met elkaar vechten, tot bloedens toe. Ook zeugen kunnen met elkaar vechten, maar door het ontbreken van hoektanden blijft de schade doorgaans beperkt.

Levensverwachting

Kleine varkens kunnen tussen de 15 en 20 jaar oud worden, de grote tussen de 10 en 15 jaar.

Verzorgen en hanteren

Varkens verzorgen hun huid door te krabben met hun poot, te likken en te schuren aan boomstammen, takken en struiken. Hebben ze geen speciale “schuurstammen” tot hun beschikking, dan zullen ze daar al gauw de deur van het hok of een scheidingswand voor gebruiken. Deze moeten dan wel “varkensproof” zijn.

Beren hebben uitstekende hoektanden. Deze tanden kunnen op latere leeftijd worden afgeslepen. Dat is een moeilijk uit te voeren en bovendien pijnlijke ingreep die het beste aan de dierenarts kan worden overgelaten. Het knippen van de tanden is sinds kort verboden, dit vanwege het risico van tand- en kaakinfecties. Echt nodig is het afslijpen of vijlen van de hoektanden niet, wanneer de varkens voldoende de ruimte hebben en elkaar bij eventuele gevechten kunnen ontwijken. De verzorger zal met de scherpe uitsteeksels wel rekening moeten houden.

Varkenshouders doen hun dieren wel eens een ring door de neus. Dat is alleen toegestaan bij beren die bestemd zijn voor de fokkerij, met het oog op de veiligheid van mens of dier. Een ring is dus niet toegestaan om te voorkomen dat ze gaan wroeten. De klauwen van varkens zullen bij voldoende beweging op een harde ondergrond op normale wijze slijten. Er zijn echter rassen, zoals het hangbuikzwijn, die bekapt moeten worden. Deze behandeling kan het beste gebeuren als het varken er ontspannen bij ligt. Pleegt het varken veel verzet, dan kan het dier het beste onder narcose worden gebracht door de dierenarts.

In de varkensoren kunnen oormijten zitten. Dat is te merken als het varken schudt met z'n kop. Oormijten zijn te bestrijden met een speciale oorzalf of een injectie.

Huisvesting

Een varkensstal dient groot genoeg te zijn (minimaal 2,5 x 2,5 meter per varken) voor een comfortabel, strorijk ligbed waar de varkens gezamenlijk in kunnen rusten, of voor meerdere ligbedden met daartussen gegalvaniseerde buizen, stenen muurtjes of stevige houten wanden. Zijn er biggen in aantocht, dan moet er voor de zeug voldoende ruimte zijn om een nest te maken. De vloer van de stal is van beton, niet te glad, want dan glijden de varkens uit. Binnen staat ook de trog, bijvoorbeeld een in beton gelegde halve gladde gresbuis. Ook de watervoorziening moet varkensbestendig zijn. Een emmer in een beugel wippen ze er al gauw uit.

Een uitloop naar buiten is noodzakelijk. Als overgang tussen stal en weiland is een bestraat gedeelte handig. Een stenen ondergrond is goed voor de natuurlijke slijtage van de

varkensklauwen. Varkens die naar buiten kunnen, zullen hun eigen mestplaats opzoeken. Deze ligt doorgaans op 5 tot 15 meter afstand van de ligplaats.

In de wei kan ook een varkenshok worden geplaatst. Hetzij als verplaatsbaar hok, hetzij als hok tussen twee afrasteringen in. Varkens kunnen dit hok gebruiken als rustplaats. Daarom is het handig de bodem te bedekken met een laag stro.

Varkens wroeten en laten weinig heel van de varkenswei. Een modderige bende is te voorkomen door telkens een ander stukje weiland af te rasteren en door niet teveel varkens op een klein stukje grond te houden. De varkenswei kan worden afgerasterd met schrikdraad of een stevig houten hekwerk. Alleen gaas is beslist onvoldoende. In de wei bevindt zich een ondiepe poel, waarin de varkens een modderbad kunnen nemen.

Voeding

Varkens worden gauw te dik. Om ze goed te kunnen voeren, moet het gewicht van het varken worden vastgesteld. Dat kan door de lengte vanaf de plek tussen de oren tot aan de inplant van de staart op te meten, alsmede de omvang van de buik vlak achter de schouders. Het aantal lengtecentimeters vermenigvuldigt u met de omtrek van de buik. Het totaal deelt u door 185 (slank varken), 170 (normaal varken) of 155 (dik varken) en dan heeft u het gewicht in kilo's.

Aangezien varkens een grote maaginhoud hebben, hebben ze een dieet nodig met een hoog vezelgehalte. Dan kom je uit op ongeveer 80% ruwvoer (gras, hooi en groente) en 20% varkensbrokken. Er bestaan brokken speciaal voor hobbyvarkens. Deze bevatten meer ruwe vezel, een lager vetgehalte en een lager eiwitgehalte dan het standaard varkensvoer.

Wie alleen brokken voert, moet als richtlijn bij grote varkens een dagelijkse portie van 1,5 procent en bij kleine varkens 3,5 procent van het lichaamsgewicht hanteren.

De ideale conditie voor een varken is als je de ribben kan voelen, maar niet kan zien. Varkens kunnen ook grote hoeveelheden water verstouwen. Zorg dat er altijd voldoende water beschikbaar is. Brood is voor varkens een echte dikmaker. Varkens mogen nooit keukenafval (swill) gevoerd krijgen. Dit is bij wet verboden. Zeugenbrok voor minivarkens is eveneens af te raden. Er zijn voor minivarkens uitgebalanceerde mixen op de markt. Ze hebben in elk geval veel groenvoer nodig.

Ziekten en erfelijke aandoeningen

Varkens zijn sterke dieren, maar ze kunnen wel ziek worden. Wie zijn hobbyvarkens twee keer per jaar inent tegen vlekziekte, wormen, schurft en luis houdt een aantal ziekten buiten de deur. Preventief inenten tegen Aujeszky is voor hobbyvarkens niet meer verplicht. In 1997-1998 werd Nederland getroffen door een epidemie van Klassieke Varkenspest en in 2001 van Mond en Klauwzeer. Aujeszky, varkenspest en mond- en klauwzeer moeten gemeld worden bij de overheid. Het non-vaccinatiebeleid is sinds begin deze eeuw veranderd in een selectief vaccinatiebeleid bij een uitbraak. Preventief inenten tegen varkenspest en mond- en klauwzeer is nog altijd niet mogelijk. Varkens kunnen ook griep krijgen. Blaasjesziekte kan voorkomen, maar de laatste uitbraak in Nederland dateert al weer van 1992.

De Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders (NBvH) komt op voor de belangen van de kleinschalige en hobbymatige houders van landbouwhuisdieren. Daartoe behoort ook het varken. Houders van deze dieren hebben te maken met allerlei regels. De NBvH wil die regels zo goed mogelijk laten aansluiten op de praktijk van de kleinschalige en hobbymatige houders. Daarnaast spant de NBvH zich in voor een goede zorg voor dieren. Voor meer informatie zie: www.hobbydierhouder.nl
Lid worden? Vul de bon in.

Ik meld me hiermee aan als lid/donateur/huisgenoot-lid van de Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders.

Lid Donateur Huisgenoot

Naam

Adres

Postcode

Woonplaats

Telefoon

Fax

Email

Lid kunnen worden houders en potentiële houders van evenhoevigen, onevenhoevigen en pluimvee. Donateurs kunnen worden zij, die geen hobbydieren houden, maar de doelstellingen van de vereniging onderschrijven. De jaarlijkse contributie is vastgesteld op €20 voor leden en €10 voor donateurs. Huisgenoten van leden kunnen al lid worden voor €5.

Kosten

Een varken kost tussen de € 50 en € 250. Hangbuikzwijnen worden vaak gratis aangeboden op Internet. De kosten voor voer, dierenarts, vaccinaties, ontwormingskuren en stro voor in de stal kunnen behoorlijk oplopen, tot wel € 500 per jaar.

Benodigde ervaring

Voor het houden van hobbyvarkens is geen specifieke ervaring nodig, maar wel het besef dat dieren volkomen afhankelijk zijn van de zorg van hun houder. Zorg er dus voor dat u zich vóór aanschaf voldoende informeert over de bijzondere behoeften van het varken. Dieren houden kost veel tijd en inzet.

Bijzonderheden

Varkens moeten geregistreerd worden bij het I&R-bureau. Wie maximaal vier varkens houdt, krijgt de hobbystatus. Bij meer dan vier varkens moet de status van een bedrijf worden aangevraagd en krijgt men te maken met meer regelgeving, bijvoorbeeld op het gebied van aan- en afvoer van varkens. Varkens moeten niet alleen geregistreerd maar ook geïdentificeerd worden met een oormerk. Varkens die naar de slacht gaan moeten worden voorzien van een slachtmerk.

Vraag bij uw gemeente hoe het precies zit met wettelijke regels en verordeningen. Denk onder andere aan de milieuregels, bijvoorbeeld voor mestopslag, waarmee u door het houden van een landbouwhuisdier als het varken te maken krijgt.

Overdenk goed wat u precies wilt als u varkens aanschaft. Wilt u een zeug en een beer? Moet de beer gecastreerd worden of wilt u biggen?

Laat kinderen nooit alleen met dieren!

Deze brochure is samengesteld door het Landelijk Kennisnetwerk Levende Have in samenwerking met de Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders en dankzij een financiële bijdrage van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Aan de inhoud van deze brochure is uiterste zorg besteed. De uitgever aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade ontstaan door eventuele fouten en/of onvolkomenheden.

Eindredactie: Jinke Hesterman
Fotografie: Dierenbeeldbank
Realisatie: Keigroen, Luyksgestel
Drukwerk: PRinterface

Nuttige adressen:
www.levendehave.nl
www.hobbydierhouder.nl

© Augustus 2008 - Stichting Levende Have

Met dank aan:

